

Інтеркультурологічна компетенція фахівця з міжнародної економіки: параметр здатності до дипломатії

Кічук Ярослав Валерійович¹

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл, Україна

E-mail: izmayil@ukr.net

У статті висвітлено окремі аспекти проблеми підготовки конкурентоздатних фахівців з міжнародної економіки. Доведено правомірність осмислювати здатність бакалаврів економіки до соціальної дипломатії, що є важливим чинником результативної професійної підготовленості. Розставлено пріоритети на конструктивних можливостях найбільш визнаних у професійній педагогіці наукових підходах, а також на інноваційному досвіді вищих шкіл щодо становлення у студентів інтеркультурологічної компетенції. Здатність майбутнього фахівця з міжнародної економіки до міжкультурного діалогу є важливим маркером їхнього успіху в професії, у тому числі й за параметром вияву в ній підготовленості до дипломатичних відносин із суб'єктами професійної діяльності. У статті деталізовано ресурси освітнього процесу закладу вищої освіти як важливого чиннику особистісно-професійного становлення фахівця, якому притаманна суттєва іміджева ознака – здатність до дипломатії. Констатовано прогресивний потенціал тренінгів з інноваційного навчання, проектної діяльності, діалогічних форм опанування професійних функцій майбутніми фахівцями з міжнародної економіки в аспекті становлення здатності до дипломатії як особистісно-професійної якості.

Ключові слова: майбутній фахівець з міжнародної економіки, інтеркультурологічна компетенція, здатність до дипломатії.

Вступ. Виклики сьогодення актуалізують потребу в удосконаленні професійної підготовки фахівців, зокрема, економічного профілю, адже вітчизняні соціально-економічні реалії загострюють новизну їхнього особистісно-професійного призначення у зв'язку із зростаючими вимогами ринкової економіки.

Аналіз наукових джерел переконує в тому, що проблематика професійної підготовки майбутніх економістів підвищує інтерес дослідників. Зокрема, до методичних аспектів актуалізації економічної освіти студентів (Аксьонова О. В., Козаков В. А.), вивчення механізмів розвитку економічної культури майбутніх фахівців (Плеханова Т. О., Приходько В. Н.), дослідження своєрідності підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки (Замкова Н. Л., Яцишин О. М.). Натомість ще й досі бракує загальноприйнятної науковцями позиції щодо іміджевих ознак фахівців економічного профілю. Не склалось у вищій школі й ефективної практики формування у студентів готовності до протидії негативним інформаційним процесам в економіці.

Якщо йдеться про майбутніх фахівців з міжнародної економіки, то на часі соціальний попит щодо наявності у них інтеркультурологічної компетенції, здатності до міжкультурної комунікації, збільшення швидкості реакції в умовах вербальної і невербальної активності комунікантів, виявляючи соціальну дипломатичність. Згідно наведеної деякими дослідниками (зокрема, Серьожніковою Р. К.) статистики, нині 33% студентів вітчизняних університетів навчаються на економічних спеціальностях. Це посилює необхідність у поглибленні наукових уявлень про професійну компетентність особистості, яку набувають економічні спеціальності у вищій школі, акцентування на конструктивних технологіях особистісно-професійного становлення студентів, які характеризуються динамічним процесом продуктивного розвитку ринкової економіки.

Продуктивність як важливий параметр не лише особистості, а й освітньої та професійної її діяльності, розуміється наближено до маркера «креативність», адже йдеться про віддзеркалення усього того, що робить особистість самодостатньою, оскільки для креативної особистості «справжній успіх полягає не в соціальній оцінці, а в процесі розв'язання задачі» (Клименко, 2006: 196).

Мета та завдання дослідження: систематизувати, з одного боку, наукові уявлення про явище, якими постає соціальна дипломатія у контексті особистісної якості, а з іншого – практико-

¹ доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету

зорієнтовані підходи, які склались в університетській освіті щодо успішного становлення конкурентоздатного фахівця на основному етапі набуття ним фахової ідентичності.

Матеріали та методи дослідження. З огляду на конкретизацію завдань у дослідженні використано теоретичний аналіз наукового фонду, що дало змогу з'ясувати сучасні підходи дослідників до формування у майбутніх фахівців з міжнародної економіки основ соціальної дипломатії – важливого параметра їхньої конкурентоздатності.

Результати дослідження. Аналіз наукового фонду з проблематики формування у майбутніх фахівців основ соціальної дипломатії створює можливість дійти висновків такого змісту: феноменологія означеної особистісно-професійної якості здебільшого досліджується з огляду на конкретику різновиду дипломатії. Вивчаючи пріоритетність освітньої дипломатії дотично фахівців-соціологів, які нині здебільшого професійно реалізуються за умов міжнародної мобільності, дослідники зазначають важливість усвідомлення ними на рівні переконань соціально-економічного виміру освітньої дипломатії (Ільницький, 2014). Вважається, що незалежно від профілю професійної підготовки фахівця нової генерації, принципово важливою є його здатність до цифрової дипломатії (Пермякова, 2018). Дійсно, сучасний конкурентоздатний фахівець, здебільшого, успішно розв'язує актуальні фахово-значущі завдання за умови використання ресурсів світової мережі Інтернет. Уже оцінено у професійній педагогіці (Булега К. І., Чарських І. Ю.) важливість опанування е-дипломатії, де пріоритетом виступає здатність особистості вмотивовано використовувати інформаційно-комп'ютерні технології та електронні девайси. У такий спосіб фахівцеві необхідно задіяти медіа-фактори задля конструктивного впливу на цільову аудиторію, що сприяє виразу публічності особистісно-професійних іміджевих ознак, репрезентації «свого обличчя». Постає запитання такого змісту: чому зацентровано на іміджевих ознаках конкурентоздатного фахівця? Такий імідж сприяє «прийняттю» особистості оточуючими, «зрозумілості» ними суб'єкта ділових і особистісних відносин у професійно значущих ситуаціях. Учені визначають імідж як той символ, що «інформує» про соціальний статус особистості, професійні її якості, характер, темперамент, фінансові ресурси, смаки тощо (Криксунова, 1997). Іміджеві ознаки особистості фахівця створюють узагальнене уявлення про нього, що віддзеркалено у психіці оточуючих (Гладуш та Лобайко, 2009). Суттєвою іміджевою ознакою майбутнього фахівця з міжнародної економіки є набуття ним статусу суб'єкта професійної діяльності, адже проблемне поле реалізації ним особистісно-професійних функцій в основному перебуває у площині функціонування транснаціональних кампаній. Це вимагає від фахівця не лише здатності до активності у процесі виконання професійної ролі, а іноді ще й здатності до свідомого самообмеження ініціативи задля комфортного перебування в умовах, коли положення на ринку праці, де «правила гри» в економічних питаннях вимагають командної злагодженості. Оптимальність особистісної і професійної стратегії фахівця набуває дещо інших абрисів, які закладені менеджментом «колективного «Я» в інтересах отримання групового позитивного результату. Доречним є висновки психологів щодо проявів суб'єктності в діяльності людини в таких сферах, як: от: вітальна, предметна діяльність, спілкування та діяльність самосвідомості (Петровський, 1997).

Нам видається правомірним судження, що домінантою здатності майбутнього фахівця реалізувати зусилля, спрямовані на особливо «тонке» ставлення до суб'єкта взаємодії (тобто, виявляючи дипломатичність), визнання за цим суб'єктом права відчувати себе в безпеці. Наше припущення ґрунтується на висновках психологів, які вивчають соціально-психологічний вимір безпеки особистості (Вірна, 2019). Мають рацію і ті представники правової науки, які наполягають на суто юридичному аспекті безпеки людини, збереженні її фундаментальних прав і свобод, бо право й упорядковує суспільні відносини (Гавриленко І. М., Зеніско Л. І., Наровлянський А. Д., Невдюха М. П., Яковенко Ю. І.).

Це враховувалося нами в процесі аналітичної діяльності, спрямованої на конкретизацію ресурсів університетської освіти майбутнього економіста в площині його здатності до вияву соціальної дипломатії.

Саморефлексія досвіду у зазначеному ракурсі дозволяє окреслити деякі можливості найбільш визнаних у професійній педагогіці наукових підходів. Так, системний підхід (через спроможність деталізувати інваріантні елементи системи в цілому) дозволяє конкретизувати ті з них, котрі сприяють виявленню інтегрованих та системоутворювальних зв'язків, задіяність яких забезпечує результат, що прогнозується. Якщо розуміти вагу формування у студентства цілісного нелінійного мислення – передумови гнучкості й мобільності, то зрозумілою стає потужність синергетичного наукового підходу. Конструктивність ресурсного підходу полягає в закладеній у ньому ідеї – задіяти потенціал самої особистості в освітній процес вищої школи. Зрозумілим є й як суто науковий, так і практичний інтерес до акмеологічного наукового підходу, адже саме він апелює до «акме» студента в його особистісно-професійному зростанні. Аксіологічний підхід, як відомо, спрямований на

сприяння процесу вибудовування особистістю ієрархії професійно-значущих цінностей задля розвитку внутрішньої мотивації фахової діяльності. Оскільки ж провідною ідеєю антропологічного підходу виступає імператив командної роботи майбутнього фахівця-економіста, то, зокрема, це має бути враховано при розробці практико-зорієнтованої технології розвитку у студентів здатності до дипломатії у фахово-значущих освітньо-професійних ситуаціях. Ресурсність особистісно-орієнтованого підходу є очевидною принаймні у двох площинах: як орієнтир реалізації у вищій школі принципу студентоцентризму та як підґрунтя визначення продуктивних технологій особистістю індивідуальної траєкторії «входження в професію». Спроможність діалогічного підходу щодо позитивної динаміки процесу розвитку творчої індивідуальності майбутнього економіста вже загально визнана практиками університетської освіти. На наш погляд, потребує уточнення педагогічна доцільність цього підходу в розвитку готовності особистості до міжкультурної взаємодії, вияву нею інтеркультурологічної компетенції, зокрема, як фахівця з міжнародної економіки.

Ресурси загально визнаних наукових підходів вдало зреалізовано у досвіді Австралії (Erstein, 11). Розробники шляхів реформування австрійської вищої освіти (Даррі С., Епштайн Ц., Уолш С.) вбачають важливість націленості на вдосконалення умінь іншомовного спілкування майбутніх фахівців-міжнародників. Це слугує чинником розвитку їхньої здатності до дипломатії, адже фахівець збагачує свій потенціал щодо віднайдення «точок дотику» у процесі міжкультурного діалогу, посилюючи при цьому самосприйняття суб'єктів взаємодії.

У професійній педагогіці вже склався кар'єроорієнтований підхід щодо професійної підготовки фахівців (Вінтер Д., Мозер У., Роу А.). Загально визнано й конструктивність, зокрема, теорії вибору кар'єри (Холланд Дж.), де ключовою визнано важливість у вибудовуванні стратегії особистісного кар'єрного розвитку, врахувавши імператив соціальної взаємодії на засадах толерантності, самоцінності такої ознаки особистісно-професійної іміджу як дипломатичність.

У цілому, проаналізували дослідження, присвячені системному вивченню феноменології інтеркультурологічної компетенції (Бредела Л., Мюллер-Нейман Е., Хофстам Г.). Установлена доречність у розрізі всіх складників цієї компетенції (когнітивна, мотиваційна, діяльнісна) осмислювати здатність, зокрема, майбутнього економіста, до безкомпромісного спілкування із діловими партнерами в якості важливого показника вияву інтеркультурологічної компетенції [Копил, 2004]. Дбаючи про розвиток у студентів здатності до дипломатії, важливо визначитися у тих технологіях професійної підготовки студентства, які спроможні забезпечити усвідомленість на рівні переконань значущості інтеркультурологічної компетенції.

Отже, обставиною, що позитивно сприяє зазначеному ракурсу доцільно вважати інтенсифікацію освітнього процесу в закладі вищої освіти. Зокрема, завдяки педагогічно вмотивованого використання ресурсів новітніх інформаційних технологій. У цьому відношенні вже апробовано деякими дослідниками (зокрема, Балюк А. С.) інноваційні форми (на кшталт – «Рефлексивний блогінг», що передбачає вільний вибір студентом у період навчальної практики однієї із соціальних мереж (Facebook, Telegram, Instagram, Twitter) задля створення власного аккаунта з метою ведення блогу; у такий спосіб майбутній фахівець за допомогою «хештегів» (ключових слів) обирає нову, зручну і цікаву для нього форму ведення «щоденника практиканта», яка актуалізує його потребу в самоаналізі.

Обговорення результатів. Дослідники встановили, що оскільки будь-яка особистісно-професійна якість (не є винятком і здатність до дипломатії) найбільш результативно формується внаслідок саморозвитку (адже в ньому сфокусована можливість і реалізації «Я-концепції», і самоствердження, і самоздійснення), то важливо в освітньому процесі вищої школи формувати у студентства компетентність саморозвитку. Вважаємо корисними, зокрема, тренінги, спрямовані на розвиток у студентів готовності до осмислення проблем інноватизації економічної творчості, опрацювання навичок саморозвитку, здатності до раціоналізації стратегій щодо збагачення креативно-економічних здібностей, прикладних умінь діяти дипломатично у фахово значущих життєвих ситуаціях. Цікавою нам видається й практика роботи студентського клубу «Саморозвиток майбутнього економіста» (особливо аспект опрацювання технік вироблення «кодексу честі для економіста») та інтерактивні форми вивчення, узагальнення та популяризації досвіду визнаних європейських компаній, стратегій досягнення професійного успіху їхніх менеджерів (виконання творчих завдань, типу «Доведіть, що здатність до дипломатії є системоутворювальною якістю професіонала економіста та інтегрованим чинником фахової культури економістів різного віку й напрямів економічної діяльності») (Мушинська, 2012). Цей аспект вписується у варіанті моделей компетенції світових стандартів (базові типи компетенції), тобто уніфіковані вимоги до фахівця як бази для їхньої оцінки на конкретній посаді та підґрунтя для кар'єрного просування. Наприклад, з-поміж типів компетенції, які передбачає модель «корпоративні фінансові технології», розрізняють

такі: аналітичні здатності, орієнтація на результат, гнучкість, здатність підтримувати «зворотний зв'язок», навички проведення презентацій і перемов. Йдеться про компетенції (тобто зведення знань, умінь і навичок) студентів, які набувають у вищій школі з міжнародної економіки, що безпосередньо або опосередковано впливають на їхню здатність до дипломатії.

З огляду на своєрідність професійної підготовки фахівців економічного профілю науковці і практики довели значну потужність проектно-творчої діяльності. Особливо, якщо йдеться про бакалавра економіки (Базилевич В. Д., Стрельников В. О.) та практико-орієнтовані ресурси освітнього процесу, де наскрізною ідеєю освітньо-професійної роботи виступає моделювання впливів економічної діяльності на розвиток українського соціуму («Гуманістичні цінності економіста нової генерації», «Довіра як цінність і принцип життєдіяльності підприємця»).

Враховуючи кращі практики зарубіжжя щодо стимулювання проектно-діяльності не лише здобувачів освіти в коледжах (Копенгагенський коледж соціальної роботи, Міський коледж Нью-Йорку та ін.), а й в університетах (Литовському університеті освітніх наук, університеті ім. Вітаутаса Великого, Північно-Східному університеті та ін.), учені дійшли висновку про значні можливості проектування у формуванні соціокультурного підґрунтя професійної підготовки майбутніх фахівців.

Підготовка менеджерів проектно-діяльності виступає важливим міждисциплінарним завданням освітнього процесу сучасної вітчизняної вищої школи. Зокрема, в контексті предметної специфіки дисциплін соціогуманітарного профілю, як засвідчує досвід, доцільними є тренінгові форми («Міжособистісна сумісність у проектній команді»); розв'язання різнорівневих міні-кейсів із проблематики управління персоналом, управління конфліктами в проектній команді, прийняття рішень; ділові ігри; обговорення (зокрема, з проблематики «Переваги проектно-орієнтованого управління і перспективи інтеграції проектно-діяльності»); тестові завдання з проблематики ризик-менеджменту; опрацювання відповідного діагностувального інструментарію (методика Солдатової Г. О. «Толерантність до невизначеності») та ін.

Як переконає досвід, що склався в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, продуктивною формою розвитку у студентства конфліктоусталеності – важливої ознаки здатності до дипломатії – доречно вважати й залучення, зокрема, майбутніх економістів до дискусій, що базуються на різновиді презентації фахівцями-науковцями продуктів власної проектно-діяльності («Організаційне проектування інтеграційних бізнес-структур у національній економіці», «Наукові основи управління процесом диверсифікації виробництва на промисловому підприємстві», «Створення комплексу маркетингу інновацій на регіональному рівні» тощо).

Висновки. За сучасних умов реалізації компетентнісної парадигми у процес професійної підготовки конкурентоздатного майбутнього фахівця з міжнародної економіки, актуалізуються нові якісні показники. Чільне місце серед них посідає здатність студента до дипломатії у фахово-значущих ситуаціях. Перспективи подальших досліджень наукових розвідок пов'язуємо із дослідженням педагогічних ресурсів в означеній площині ігрових технологій.

Література

Вірна Ж. П. Безпека особистості: соціально-психологічний та правовий вимір. *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерновому світі: лінгвістичні та психологічні аспекти*: матер. І Міжнародної наук.-практ. конференції. Луцьк, 2019. С. 112-115.

Ільницький Д. О. Соціально-економічний вимір освітньої дипломатії: теорія, практика та методика аналізу. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право* : наук. жур. / гол. ред. М. С. Кулик. К. : НАУ, 2014. №1. С. 72-80.

Epstein C. Who Speaks? Discourse, the Subject and the Study of Identity in International Politics *European Journal of International Relations*, Vol. 17. Issue 2. 2011. P. 327-350.

Клименко В. В. Психологія творчості. К., 2006. 479 с.

Копил Г. О. Використання інформаційних технологій у формуванні професійної культури майбутніх економістів. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. Праць. К. : ІВЦ «Політехніка», 2004. №2 (11). С. 185-192.

Криксунова І. А. Создай свой имидж. СПб. : Питер, 1997. 240 с.

Мушинська Н. С. Науково-теоретичні засади формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів : навчальний посібник. Одеса : ТОВ «Елтон», 2012. 184 с.

Пермякова Л. А. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/tsifrovaya-diplomatiya-napravleniya-raboty-riski-i-instrumen/>

Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под общ. ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. М. : Смысл, 1997. 297 с.

Epstein C. Who Speaks? Discourse, the Subject and the Study of Identity in International Politics.

Intercultural competence of a specialist in international economics: the parameter of the diplomatic ability

Kichuk Yaroslav²

Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine

The article highlights some aspects of the problem related to the training of competitive specialists in international economics. The comprehension of the bachelors' social diplomatic ability (of those who major in Economics) has been proved to be rightful, the designated ability being the main indicator of their resultative professional training (proficiency). The resources of the educational process at a higher educational establishment as a main factor of the specialist's personality-oriented and professional development, which has a significant image characteristic (that is the diplomatic ability), have been detailed.

A productive professional training of a specialist in international economics proved to be opportune, which determines the increased interest of researchers to the resources of the educational process at higher educational establishments where the main stage of becoming a competitive specialist is actualized.

In spite of the acquired by researchers theoretical and practical results that might contribute to the deepening of scientific ideas about the constructive ways and means aimed at increasing the efficiency of specialists' professional training under conditions of modern Ukrainian higher educational establishments, the aspect of students' professional competency (their diplomatic ability, in particular) in professionally significant situations still remains underestimated.

As a result of the done analytical work based on the scientific fund on the designated problem, the issue regarding the markers of the construct «diplomatic ability» has been clarified. The comprehension of the bachelors' social diplomatic ability has been proved to be rightful, the designated ability being the image characteristic of a competitive specialist in international economics, the indicator of his (her) intercultural competence, the parameter of a resultative professional training at the main stage of acquiring a professional identity during the period of an individual's university training.

Based on the analysis of the best European practices and some creative discoveries that the Ukrainian experience reproduces, the interactive forms of students' learning-professional activities have been described, which demonstrates the positive dynamics of the training process aimed at the future specialists majoring in international economics. A particular attention is focused on those ones possessing a pedagogical potential in the aspect of developing students' diplomatic ability, where professional competence and tolerance as a personal property prevail.

Keywords: *a future specialist in international economics, intercultural competency, diplomatic ability.*

References

Epstein C. (2011). Who Speaks? Discourse, the Subject and the Study of Identity in International Politics. *European Journal of International Relations*, (Vol. 17), (Issue 2), (pp. 327-350).

Ilnytskii, D.O. (2014). Sotsialno-ekonomichnyi vymir osvithoi dyplomatii: teoria, praktyka ta metodyka analizu [Socio-economic dimension of educational diplomacy: theory, practice and method of analysis]. *Strategia rozvytku Ukrainy. Ekonomika, sotsiologia, pravo, – Development Strategy of Ukraine. Economics, Sociology, Law: Sciences*, 1, 72-80. Kyiv: NAU [in Ukrainian].

Klymennko, V.V. (2006). *Psihologia tvorchosti [Psychology of creativity]* Kyiv [in Ukrainian].

Kopyl, G.O. (2004). Vykorystania informatsiynih tehnologiy u formuvani profesiynoi kultury maibutnih ekonomistiv [The use of information technology in shaping the professional culture of future economists]. *Visnyk NTUU «KPI». Filosofia. Psihologia. Pedagogika – Bulletin of NTUU «KPI». Philosophy. Psychology. Pedagogy* (Vols. 2 (11), (pp. 185-192) [in Ukrainian].

Kryksunova, I.A. (1997). *Sozday svoy imidz [Create your image]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

Mushynska, N.S. (2012). *Naukovo-teoretychni zasady formuvania kompetentnosti samorozvytku maibutnih ekonomistiv [Scientific and theoretical principles of forming the competence of self-development of future economists]*. Odesa: TOV "ELTON" [in Ukrainian].

Permyakova, L.A. (2012). Tsifrovaya diplomatiya: napravleniya raboty, riski i instrumenty [Digital diplomacy: areas of work, risks and tools]. – Retrieved from <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/tsifrovaya-diplomatiya-napravleniya-raboty-riski-i-instrumen/> [in Russian].

² Dr. in Pedagogy, Professor, Rector of the Izmail State University of Humanities

Psihologiya s chelovecheskim litsom: gumanisticheskaya perspektiva v postsovetsoy psihologii (1997). [Psychology with a human face: a humanistic perspective in post-Soviet psychology]. Moscow : Smysl [in Russian].

Virna, Z.P. (2019). Bezpeka osobystosti: sotsialno-psyhologichnyi ta pravovyi vymir [Personality security: socio-psychological and legal dimension]. *Vyklyky ta paradoksy sotsial'noyi vzayemodiyi v postmodernovomu sviti: linhvistychni ta psykholohichni aspekty – Challenges and paradoxes of social interaction in the postmodern world: linguistic and psychological aspects*: Mater. And International Science Pract. conferences. Lutsk, 2019. (pp. 112-115) [in Ukrainian].

Accepted: August 12, 2019

